

SÕDUR

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI
KINDRALSTAABI WALITSUSE WÄLJAANNE.

Üksiknumber 10 mk.

Ilmub kaks korda
kuus ühes kuu-
lisaga.

№ 10.

Reedel, 2. juunil 1922.

IV aastakäik.

S i s u : Fr. Sibul: Alamohwitseride tähtsus sõjawäes ja nende ettevalmistamine. — D. Lebedew: Kaitse-
lahing. — L.: Kus on ülema koht lahinguväljal? — A. Steinberg: Soomusrongi ja lendmasina koostööta-
misest. — G. Leets: Narwa lahing 20. novembril 1700. aastal. — Sõjalised teated.

Alamohwitseride tähtsus sõjawäes ja nende ettevalmistamine.

Alamohwitserid on sõja-
väe luukere, ülemohwit-
serid selle mõistus, rea-
mehed lihaksed.

Ükski ala, kus tuleb ühedel teisi juhtida, ühe-
del tegutseda teiste käskude ja tahtmise järele,
ei ole nii põhjalikult ja täiesti ühede tegewuse
teise tahtmise alla painutamisele rajatud, kui just
sõjawägi. Nüüdse aja sõda nõuab arukat wõit-
lejat, kes on üksiktegetusejaks suures organismis,
millega ta oma tegewuse shablooniliselt täpikääl-
sesse kokkukõlasse peab wiima. Ainult niisugus-
test sõduritest koosseisew sõjawägi paindub ju-
hatuse alla ja wiib hõredate ridadena lahingut pi-
dades määratud lahingu plaani läbi. Iga üksik
mees peab omas iseseiswas tegewuses teadma,
mis tema naabruses olewa, ta silmade eest warja-
tud mehe ülesanne ja osa on, seda mitte ainult
enne tegewust äraseletud ühisest ülesandest, waid
paremalt, pahemalt, eest ja tagant poolt tähele-
pandud tundemärkide järele taibates.

Lahingus peab olema ühine waim, mis igat
meest instinktiivselt juhib tegutsema ning eraldi
liikuma üldise riwikorra üksusena. Selleks on
tarwis terawalt harjunud silma, et tunda riwi ja
tema ewolutsioone siis, kui üksikud sõdurid ko-
hanedes maastikule alatasa on liikumisel. On
täiesti unistus, loota igat sõdurit sellele nõudele
täieliselt wastawaks õpetada. Siin on tarwis osa
erksamaid ja põhjalikumalt riwi tundwaid mehi
jagada kindlaks määratud kohtadele sõdurite
sekka. Need mehed peawad tundma teoreetil-
selt riwi, niisama ka praktiliselt. Päälegi peawad

nad riwi tema igasugustes wariatsioonides olnud
päält näinud, et selgemalt osata orienteeruda.
Neil peab olema ka harjumus käskida ning os-
kus oma käsu täitmist nõuda. Need oleks alam-
ohwitserid. Ohwitserid, andes käsku, määravad
wäeosa sihi, suuna, liikumise kiiruse j. n. e., ühe
sõnaga: määravad mõtte pääle rajatud tegewuse
ja juhtnõõri sõjawäe suuremale ehk vähemale
organismile, panewad ta liikuma. Alamohwit-
serid juhiwad ta üksikud elundid shabloonilise
harjumuse järgi; nemad on need luukondid,
mille pääle organismi lihaksed — sõdurid —
toetuwad üksikutes tegewustes. Nemad peawad
olema ühise organismi liigutused ülemohwitseri
käes, kes juhib antawat hoopu ja määrab selle
karakterit. See oleks lahingus. Rahu ajal, mil
teenistus ainult õppustes seisab, ei ole alamoh-
witseridel sugugi vähem tähtsus. Neil on siin
weel eriülesanne — olla abiks ohwitserile õp-
pustel. Pääle selle on nende kaswatuslik mõju
õige tähtis. Neilt õpib polkutulnud nekrut, kuidas
täidetakse käske, kuidas peab korralik sõdur ri-
ides käima, kuidas rääkima, kuidas magama heitma
ja üles tõusma, kuidas seisma ja kõndima. Seda
ei õpi nekrut õppustel, kus alamohwitserid teda
kõigele sellele õpetawad, waid just wabal ajal
kasarmus, tallis, linnas jne. Wanad sõdurid ei
käi kunagi nii korralikult riides ja ei pea end
nii ülal kui alamohwitserid, seepärast ei awatle

ka nende eeskuju kunagi nekrutit järeltegemisele. Ja just hää eeskuju wabal ajal, wäljaspool õppust, on ainuke tegur, mis nekrutist erksa, taipliku ning painduwa sõduri teeb. Meie sõjawäes puuduwad praegu alamohwitserid (wähemalt ratsapolgus), ja huwitaw on nähtus, et õppustel kõik mehed, peab ütleva, wäga sõjamehelikult endid ülal peawad: sirgelt seisawad, taipawalt ja sõjamehelikult kõik täidawad, lühidalt, asjalikult ja kõwasti wastawad jne. Ent puutuge sama mehega wäljaspool õppust kokku — olete endise metsataguse maamehega koos: kohmetu ja saamatu, jutt segane, pikk, madala häälega, uulitsal ei anna teile karwawäärteki teed jne. Ka kõige parem mees seisab kokkunult teie ees ja ta silmist paistab wastutuse kartus. Kõige selle põhjus on eeskuju, kaswatus puudus — alamohwitseride puudus, — sest ükski reames ei tunne oma õigusi, kohustusi ja teenistust nii põhjalikult, et ta igal pool julgelt pää püsti hoiaks ja rahulikult oma ülesannet täidaks. Sellesse kaswatuslikku külge, millel sugugi vähem tähtsust pole kui puht sõjawäe-tehnilistel õppustel, ei saa ialgi ükski ülemohwitser otsekohele mõjuda. Siin on piir, eesriie, mis lahutab igawesti ülemohwitseri omast meeskonnast. Ülemohwitseril, kui ta peab kalliks distsipliini, ei lähe korda tõsta natukegi seda lahutawat eesriiet, — kasarmut on waewalt ükski ülemohwitser näinud. Sellepärast jääb ka jutt demokraatlisest sõjawäest igawesti inimeste unistuseks, kel distsipliinist aimu pole. See wahe sõduri ja ohwitseri wahel wõib kaduda ainult mässawas sõjawäes, ja ainult niisugune oleks wastaw mõistele: „demokraatlik sõjawägi“. Säälpool tähendatud piiri, wäljaspool ülemohwitseri mõjupiirkonnast, jääwad ohjad ainuüksi alamohwitseride kätte, kel määratu tähtsus sõjawäe wõitluswõime pääle, laialisel tegewusalal. Ja missugune on käsi, mis neid ohje hoiab, sarnaselt kujunewad ka tagajärjed — sõduri kui sõjamehe indiwiiduaalne wõimine. Ülemohwitserist oleneb talle alluwa meeskonna kui üksuse wõime, alamohwitseridest — iga üksiku mehe oma. Meie aeg ja eriti meie sõjawägi tarwitab nii üht kui teist, ja wast ehk rohkem teist kui esimest.

Arusaadaw, et alamohwitser peab wastama oma ülesandele. Kuid kahjuks on nad samad sõdurid, kelle juhtimiseks nad määratud. Ma mõtlen siin just sõjamehe elutingimusi. Iga ülem peab olema rippumatu oma käsualustest, ja seda ei wõimalda küll meie määrustikud ja warustus ühes tasuga alamohwitseridele. Esimesena peaks alamohwitseride „wäljaõpetamine“ küll sellest küljest algama. Üleajateenijate kohta ei wõi

seda aga ütelda, sest nendest on rahu ajal küll suur kasu, kuid sõja ajaks on nad kahjulikud selle poolest, et wõtawad rahu aja wõimaluse — tarwilise kaadri reserwi alamohwitseride ettevalmistuseks: oma ülesannetele wastawate alamohwitseride tehniline ettevalmistamine seisab koos kahest üksteisest lahusolewast perioodist, nimelt teoreetilisest — koolilisest — ja praktilisest, õpekomandost ja tegelikust teenistusest alamohwitserina.

Need kaks alamohwitseride õpe- ja ettevalmistusperioodi erinewad üksteisest nii õpetamise ja ettevalmistamise käigus, kui ka selle poolest, mis alamohwitseridelt loodetakse kui niisugustelt. Teoreetiline ettevalmistus peab koosnema kahest osast: esimene — teenistus reamehena wäeosas, kus ta alamohwitser saab olema, ning teine — alamohwitseride erikursuse läbitegemine.

Tahaks siinkohal just allakriipsutada wäidet, et alamohwitser wõib wälja kaswada ainult omas wäeosas. Süsteem, mis meil praegu tarwitusel, kus alamohwitseride jaoks täiesti iseseiswad koolid on asutatud, kuhu nekrutid otsekohe wastuwõtmise komisjonest komandeeritakse, on täiesti kõlbmatu ja otstarbetu.

Alamohwitser on ju wäeosa sisemine luukere, selle elu selle külje juhtija, mida ükski määrustik äramäärata ega kodifitseerida ei jõua. Ta on küsimuste lahendaja sisemises elus, mis just wäeosale tema ilme ja iseäralduse annab. Kui nüüd alamohwitserid ilmuwad koolist, kuhu nad wastuwõtmise komisjonest otseteed määratud, on nad omal tegewuspõlul täiesti wõõrad taimed, mis kas kiratsema jääwad, wõi üsna ära närbuwad. Waewalt mõned suudawad, nii ütelda, aklimatiseeruda, ja sedagi meie lühikese teenistusaaja jooksul niiwõrd hilja, et wäeosa kogu aeg ilma alamohwitserideta peab olema. Kas wõib ükski eraldi seisew puht alamohwitseride kool anda oma õpilastele muljet tegewa wäeosa sisemisest elust kõigi oma toimkondadega, töökodadega, sisemise asjaajamise wiisidega jne? — Iialgi! Kes on olnud sõdur — saab sellest aru.

Pääle selle on igal wäeosal omad sisemised kombat ja wiisid, mis, juhituna ülemohwitseridest, just alamohwitseride poolt tegelikult täidetakse, ja mis sisemise elu ja waimu kindla kohustusena ülewal hoiawad ja sellega wäeosa morali teostawad. Veel üks asjaolu selle wäite kasuks, millele ei wõi ka jätta tähelepanu pöörmata. Ettevalmistades alamohwitseri oma wäeosas, awaneb sõdureile wõimalus midagi kätte teenida, awanewad lootused teenistuses paremale järjele tõusta hää teenistuse eest, kuna süsteemi

juures, mis meil tarwitusel, kus alamohwitseriks igauks wõib saada, kes rahwawäe komisjonile üheminutilise teda alasti vaatlemisejärele millegipoolest meeldib, tegewad wäeosad distsiplinaar bataljoni waimuni alla surutakse: ei lootusi midagi kätte teenida, ei mingit tarwidust püüda kuhugi. Jääb ainuke siht — tungida reast välja, riwitute kohtele. See on mitte millegagi õigustatud ülekohtune ärksate ja tublide waimude hindamise õiguse ärawõtmine nii ülemailt, kui ka sõdureilt.

Nii siis, nekrutite kursuse peawad kõik rahwawäelased omas wäeosas läbi tegema, ja alles siit, hinnates tublisid mehi, saadetakse nad õpekomandosse, mis iga wäeosa enese juures peab peetama, et jällegi ühise waimu ja organismi osasid mitte lahti kiskuda. Õpekomandosse wõiks ka määrata noor-sõdureid enne nekrutite kursuse lõppu, näit., ratsawäes, poole kursuse päält. Selle aja jooksul on tulewane alamohwitser küllalt sõjawäe sisemise korraga ning waimuga tutwunend, ning õpekomandos kestab ju riwiõppus edasi.

Õpekomando kursust peab juhatama wanem polguohwitser ja selle kestvus ratsawäes olgu neli-kuus kuud. Seda perioodi nimetaks ma teoreetiliseks alamohwitseride ettevalmistamiseks. Siin peab pool aega riwi- ja pool aega pääst õppuste pääle kulutatama. Riwiõppused peawad kandma rohkem üksikõppuste laadi ning nende sihiks olgu üksikute määrustikkude täitmise käigu distsiplineerimine. Väljanägemise ning esinemise pääle tuleb seejuures kõige suuremat rõhku panna. Ei tohi unustada, et walmistatakse ülemeid, aga mitte ainult instruktoreid! Siin peab osatama õpekomando meeste pääle õigel ajal kahe sõrme wahelt waadata, jäädes sellejuures kõrgemal kraadil õiglaseks ning shablooniliseks, painutades ilmarmuta distsipliini nõudmiste alla terve komando. Peab iga üksiku mehe wastu üles näitama isikuaustust ning usaldust, andes käske üleüldiste lausetega, nõudes juba täitmisel igasammulist täpikäigust ja oma initsiatiivi. Karistamisest peab hoiduma ja igat üleastumist ning mittetäitmist kui mitteoskamist wõtma. Isegi laiskust ja hooletust tuleb niisuguseks tembeldada ja karistusabinõusid tarwitada ainult wastupanemise juhtumisel, olgu kas warjatud wõi awalikul kujul see ilmuks, ning tarwitada ainult kõige raskemaid karistusi. Ei usu, et eskadronist õpekomandosse saadetud husaar edasi ei püüaks! Igal inimesel on tung hegemoonia poole ning siin awaneb tee selleks, ja kes siis seda ei tarwitaks! Õpekomando meeste enesewahelised au ja isiku haawamised peawad

kõige terawamat tähelepanu äratama ja selles süüdlaste karistamisest ei wõi kuidagi kergendada. Iseäralist rõhku tuleb panna siseteenistust kandwate toimkondlaste isiku austamise pääle, ning nende õiguste kaitsmine peab kõige energilisemalt läbi wiidud olema. Pääst õppuste õpikawa ei tarwitseks liig koormaw olla. Sise-, garnisoni- ja väljamäärustikud peawad hästi päheõpitud olema, samuti distsiplinaar määrustik. Kodumaa geograafia ja ajalugu on wäga tähtsad. Kaarte peawad kõik hästi lugema ning ametliku kirjawahetusega tuttawad olema.

Wiimne kuu tuleb pühendada praktilisele instruktori õppusele eneste keskel. Kusjuures tuleb pähe tuupida asjaolu, et ühtegi õppuse komandot ega käsku kas gümnaastikal wõi üksikõppusel enne ei anta, kui see ise äraseletades ja ettetehes ära näidatud ei ole. Iga komando eel, mis niisugusel õppusel õpekomando mees annab, peab ta seda tegema, kui ka kakskümmend korda üht ja sama tuleks näidata ja teha. Wäsib üks ära, astub teine tema asemele.

Õppuste aeg ei tohi kõike päewa aega ära raisata, waid peawad jääma ka wabad tunnid, mida õppurid oma äranägemise järele kasutada wõiwad. Päärõhku tuleb panna sellele, et kunagi keegi õppustelt ei puuduks.

Õpekomando õpilane on wäga hästi kursuse lõpetanud, kui esimeses järjekorras iseenesest lugu oskab pidada, instruktoriga rea ees end täiesti kodu tunneb olewat ning määrustiku ja polgu sisemise elu tooni tunneb ning tasakaalus oskab tulistel silmapilkudel käske anda ja wastu wõtta. Õpekomandoga lõpeb esimene alamohwitseride ettevalmistamise periood. Ilmudes eskadroni, satuwad noored alamohwitserid ikkagi wõõrastesse oludesse. Ei luba ju tegelik igapäewane elu wäeosal iialgi nii punktikäigust määrustikest kinni pidada, kui see tulewasele alamohwitserile õpekomandos näis. Siin juhtub ta kokku asjaoluga, kus määrustikkude tege wane elu järele painutatakse, mis üsna wastupidine õpekomando elule, — sääl painuteti tegewat elu määrustikkude järele! Sellega on siin palju tööd ja waewa ning hoolet alamohwitseril, et saada eeskujulikuks ja hääks alamohwitseriks, ühe sõnaga — wäeosa kondikawa lüliks. Sellepärast ei wõi püüdmisi, saada selleks, mitte ära häwitada. Seades ette realsihte, on õpekomandost wäeosadesse väljalastud meeste juures alati wõimalik wärskena hoida nende edasipüüdmist teenistuse sihiks, s. o. ei wõi õpekomando lõpetanuid otsekohe alamohwitserideks ülendada, waid neid tuleb wäeosas välja

lasta „wiitsetena“ ja juba oma otsekohese ülema ettepanekul. Kus mees oma tegewat juhiteenistust kannaks, saaks ta selleks ülendatud. See „wiitse“ aeg oleks teine periood alamohwitseride ettevalmistamise. Wiitse al.-ohwitseride eest peab iseäranis hoolitsema, et nende eneste lugupidamist tõsta ning püüdmist ettepanekut ära teenida elustada. Siin lasub suur ülesanne kõigi wäeosa ohwitseride pääl. Ümberkäimises wiitsetega tuleb meeskonnale wäljapaista lasta lugupidamist nende wastu. Kui juhtub, et neid kunagi waja karistada—parandussihiga, — ei wõi seda meeskonna ees teha. Ei wõi nende pääle panna ülesannet, millega nemad täbarasse seisukorda jääksid meeskonna ees, waid peab ikka ja alati neid sellest osawalt üle aitama, meeles pidades, et „wiitseted“ on alles õpilased. Õppustel wähe- mad asjakased nendel lasta näidata, neid selleks paludes, ning märgates wale sammu nende poolt, mitte kohe seda parandada, waid nelja silma all seda ära seletada. Nende isikut ei tohiks kunagi haawata. Ülendamiseks ettepanna ainult pärast mingisuguse õpeperioodi lõppu, mis wõimaldaks nende töö hindamist. Niiwiisi

kättesaadud alamohwitser seisaks oma ülesande kõrgusel isiklikult, ning niisuguse al.-ohwitseri ettevalmistus tooks elawust sõdurite sekka teenistuse huwide kasutamises.

Lõpuks al.-ohwitseride ettevalmistuse kohta wäljaspool wäeosasid paar sõna. See ei täida oma ülesannet juba ülaltoodud põhjustel ning teiseks sellepärast, et niisuguse süsteemi juures, al.-ohwitseride kooli olemasolu pääle vaatamata, wäeosad ilma alamohwitserideta on. Alamohwitseride ettevalmistamine tuleks wäeosade eneste pääle panna. Ühine wõiks olla sõjawäe instruktorige kool, kust wälja tuleksid erialade instruktorige, aga mitte al.-ohwitserid-ü l e m a d.

Sääl wõiks olla eriharud: täagiwõitluse instruktorige, wehklemise instruktorige, gümnaastika instruktorige jne., kes pääle kitsa eriala midagi ei tea. Lühikese ajaga spetsialiseerinud kitsas erialas, wõiks nad wäeosadesse ilmuda kui täpikääluse õpetajad, tehnika wiimse sõna mõttes, omal erialal. Kuid ü l e m a i d niwiisi ette valmistada ei saa.

Fr. Sibul.

KAITSELAHING.

(Lõpp*)

Igas suhtes hääd positsiooni on väga raske leida, iseäranis positsiooni suure ulatuse juures. Positsiooni puudusi tuleb kaotada sõjawägede otstarbekohase mahutusega, külgule wõimalikult otstarbekohase kasutamisega mitte ainult oma positsioonil, waid ka naabruses olewate lahingjaoskondade wahel, kui ka pesade ja toetuspunktide, mullaonnide ja paljude nõrgalt meestega warustatud ebapositionide wõimalikult tähelepanemataks tegemise ja korraldamise teel, siis weel maskeerimisega ja lõksudega. Wastase pääletungi tagasilöömisest peawad oma tulega osa wõtma mitte ainult eeljoone wäed, waid ka need paljaarwulised osad, kes tagapool asuwad ja sügawusse on esheloneeritud. Nemad peawad tulistada wõima otsekohese sihinguseadmisega ja kunstliku sihtimispunkti järele suurtel ja keskmistel kaugustel. Wäga kasulikud on domineeriwad kuulipilduja seisukohad.

Wastasel omandawad iseäralise tähtsuse: kauge ja warjatud maapäälne kahurwäe waatlemine,

jalgwäe tule wastaw mõjuwus, hää ja warjatud side kõigi positsiooni tähtsamate osadega.

Ühel ajal kaitseehituste tegemisega tuleb ehitada ka kunstlikud tõkked, ka tulewad mõõta kaugused eelolewa maastiku punktideni, et käepärast oleksid lähteandmed kauguste hindamistel üldse. Tarwiduse korral tuleb ehitada kolonniteed ja sillad ning kõrwaldada kõik need kohalikudesemed, mis wõiwad wastasele hõlbustada tuleandmist.

Kaitsjal peab olema täiesti selge ettekujutus wastase tähtsamatest liginemisteedest, tema lähteseisukoha raioonidest. Iseäranis tähtsad on teated waenlase tänkide lähteseisukohtadest. Kaitsja peab endale kindlustama wõimaluse hoida kõike seda oma suurtükitele all juba suurematel kaugustel.

Kaitsja alalise waatluse all peawad olema waenlase poolt tema seisukohtade juurde wiidawad raudteed, kui ka arwatawad mahatuleku ja wäljalaadimise jaamad. Kui need aga on wäljaspool kaugekaitse tule piirkonda, siis peawad

*) Waata „Sõdur“ № 8.

lendurid segama waenlase liikumist raudteedel, juhtides iseäralist tähelepanu wägede mahatuleku ja wäljalaadimise jaamade pääle.

On ka wõimalik, et pääletungiwa wastase tule all pesade ja toetuspunktide garnisonidel tuleb wahel wõitlust pidada oma kaitseehitustest eespool wõi nende kõrwal, sagedasti isegi päris lah-tisel maastikul. Kuid oma kohtadelt lahkuda wõiwad nad ainult rühmaülemate ja wanemate ülemate käsul. Ka kõige wäiksem kaewiku garnison peab teadma, mida temal tuleb teha häire ajal ja wastase kallaletungimise korral.

Wahel on otstarbekohane wõtta eespool seisukohti ajutiselt eelseisukohad.

Eelseisukohad peawad pääletungijat takistama, et ta õigel ajal ei saaks eelolewa maastiku walitsewaid punkte enda kätte wõtta. Ka peawad need seisukohad wastast sundima wõimalikult mitteõiges suunas hargnema, ja temale üldse seisukohale liginemist raskendama.

Eelseisukohti kaitsewad wäiksed jalgwäe ja ratsawäe osad ilma hobusteta, suure hulga kuulipildujate kui ka raske ja kerge kahurwäe toetusel, kusjuures kahurwägi warjatult laial rindel tegetseb, et pääletungijat eksitusse wiia.

Suur tähtsus on ka õigeajalisel lahkumisel eelseisukohtelt. Wastasel korral ähwardab hädaoht, et wastane, järel tulles taganewatele osadele, otse nende kannul pääseisukohale wõib ligineda. Pääseisukoht toetab eelseisukohti ainult kahurwäega.

Hääde maapäälsete waatluspunktide walik mõjub pääseisukoha kahurwäe tegevuse pääle veel rohkem, kui kahurwäe seisukohad ise. Peab püüdma saawutada jalgwäe lahingwälja üldist ülewaadet niihästi oma eelseisukohtade seljaltaha, kui ka kaugemale ettepoole, waenlase rinde sügawusse. Iseäranis soowitaw, ehk küll harwa saawutetaw, on wõimalus waadelda wastase kahurwäe arwatawate seisukohtade raioone. Waatlust lähedatele kaugustele toimetatakse kõige paremini walitsewatelt punktidelt, mis asuwad tagapool ja kõrwal. Wahel tuleb, paremate waatlustingimuste saawutamiseks, mõned wõitlusliini jaoskonnad kaugemale ettepoole nihutada.

Batareid, mida oma kuulipildujad katawad, asetatakse niiviisi, et sel korral, kui eelwaatlust toimetada ei saa, suurem osa neist, kasutades tagapool olewaid waatluspunkte, wõiks oma tuld juhtida pääletungiwa wastase wastu. Batareid peawad olema esheloneeritud sügawusse. See on kasulik sellepolest, et ühest

küljest sunnib wastast oma tuld laiali tõmbama, teisest küljest aga saab kaitsja wõimaluse oma kahurwäe osasid ka kõige raskematel tingimustel wõitluswalmis hoida kuni wastase tormijooksu tagasilöömiseni.

Wahel on otstarbekohane wõimalikult ettepoole nihutada üksikud kahurid wõi koguni rühmad erilise tormijooksu-tagasilöömise kahurwäena. Need kahurid asetatakse täiesti warjatult ja hoitakse walmis wiimse silmapilguni, et otsekohese tulega tormijooksuwa wastase ja kõige päält tema tänkide kallale tungida. Kui kahurwäge küllaldasel määral on, määratakse seks otstarbeks läheda wõitluse kahurwäe batareid, kusjuures jalgwäe batareid peawad harilikult olema liikuwad.

Seisukoht jaotatakse wanema wäeülemate poolt lahingjaoskondadeks, mille ehitamine ja kaitse usaldetakse iseäralistele wäeühendustele.

Jaoskondade ulatus rinnet pidi oleneb maastikust. Kui maastiku tingimused kaitseks soodsad, wõiwad jaoskonnad wõrdlemisi suured olla. Nisugustel kordadel määratakse kaitseks wähe wäge, kuid teda warustetakse rikkalikult laske-moonaga. Kui aga laskeala on wäike ja kui kahurwägi küllalt mõjusat tuld ei saa arendada, s. t. kui juurdepääsuteed seisukohale annawad wastasele wõimaluse warjatult ligi tulla, siis peawad lahingjaoskonnad vähemad olema ja nende garnisonid tugewamad.

Ülem peab seisukoha otstarbekohase kindlustamisega ja wägede õnneliku asetusega saawutada püüdma wõimalikumat wäiksemat jõudude kulu tegewusteks rindel, et enda käsutusse jätta wõimalikult suuremat reserwi. Reserwi juurde määratakse ka kahurwägi ja tänkid.

Üksikutel lahingjaoskondadel peab jõudude asetus, iseäranis sügawusse, olema nisugune, et kõik wäed wõiksid oma tulega wastase pääle langeda ja tema tormijooksu murda, weel enne kui ta seisukoha juurde saab tungida. Üldiselt peawad lahingjaoskonnad olema kaitsewõimulised ja täiesti kindlustama wastase tormijooksu tagasilöömist.

Kaitseseisukohta sissetunginud wastase osad tuleb likwideerida külgtulega ning ligemate pesade ja toetuspunktide osade wastulöökidega. Kui aga neid jõudusid ei jätku, tuleb wastane ligiolewate warujaoskondade tugewa wastulöögiga kohe wälja lüüa.

Reserwe lahingusse saates tuleb hoiduda nende lahutamise eest.

Wanema ülema reserw (üldine reserw) peab asetetama kohta, kust ta, waenlase päälöögi suuna ja maastiku tingimuste kohaselt, kõige paremini võib hargneda wastupäaletungi ettevõtmiseks. Reserwide kiireks edasisaatmiseks võib wahel suure kasuga tarwitada raudteid ja automobiilkolonne.

Reserw asetetakse harilikult lahtise tiiva taha, kui teine tiib kokku puutub naaberjaoskonnaga.

Kui reserw on esheloneeritud sel otstarbel, et wastasele tiiwalt kallale tungida, tuleb käsk wastupäaletungiks anda sei ajal, kui selgub, et wastase pääjõud on juba tegewuses rindel.

Kahurwägi awab oma tule wanema ülema korralduste järele, nagu see olukorrale ja ülesandele wastab, tasuwate märkide pihta, mis esinewad. Kahurwägi peab oma häwitawa ja purustawa tulega raskendama waenlase lähene-mist, tema lähteseisukoha wõtmist pääletungiks, kui ka tema warustamist. Igasugused waenlase ehitused pääletungiks tuleb purustada.

Kõigepäält tuleb tule alla wõtta wastase kahurwägi tema hargnemise ajal, kusjuures selle tule mõjuwuse suurendamiseks aitab kaasa mõõtmise ja õhuwäeosade täielik ärakasutamine. Tuld tuleb hoolsalt ja wõimsalt juhtida. Muidu aga wõitlewad kahurwäe pääjõud wastase batareidega niikaua, kuni wastase jalgwägi, olles walmistanud pääletungile, algab seda. Niipea aga kui märgatakse wastase jalgwäe pääletungimist, langeb suurem osa batareisid oma tulega selle jalgwäe pääle, kuna ülejäänud batareid jatkawad wõitlust wastase kahurwäega. Warsti awab kaitsja jalgwägi ka tule oma rasketest tuleriistadest wastase jalgwäe pääle. Kerged kuulipildujad on läheda

kaitsse sõjariistaks, millisest kaitsesest tegelikult peawad osa wõtma ka laskurid.

Kaitsegruppide asetuse muutused peawad wastast sundima ikka uusi ja uusi ülesandeid lahendama.

Riwist wäljalangemise tagajärjel tekkiwad suu-remad wõi vähemad augud peab ülem õigel ajal arwesse wõtma ja neid täitma reserwosadega.

Wastupäaletungi ette wõtta, seisukohta maha jättes, võib kaitsja alles siis, kui ta wastase tormijooksu on tagasi löönud ja tule-riistad ära kasutanud, wõi sel juhtumisel, kui tarwis on laiali pilduda wastast, kes, olles tulega purustatud, seisukoha ees hingeldab. Niisugused juhtumised töotawad suuri tagajärgi. Enneaegse wastupäaletungi tagajärjeks wõiwad olla rasked wastulöögid wastase poolt ja ka seisukoha kaotamine.

Õise pääletungi korraks peawad kõik sõjariistliigid juba päewa ajal kõik ettewalmistustööd ära tegema, et wõimalik oleks tuld anda pimeduses.

Kõwendatud patrulleerimine, salade wälja-saatmine, sidepostide edasinihutamine, eesolewa maastiku walgustamine — kõik see peab õigel ajal awalikuks tegema igasuguse lähemise katse wastase poolt ja kõrwaldama igasuguste ootamatuste wõimaluse.

Atakeeritud jalgwäele peab igal ajal, ka õõsi, olema kindlustatud kahurwäe toetus. Jaoskonna reserwid on wastase õise kallaletungi korral kohustatud, ilma käskusid ootamata, seisukohta sissetunginud wastase osad tääkidega wälja lööma. Wanema ülema reserw peab walmis olema wäljaastumiseks. D. Lebedew.

Kus on ülema koht lahinguwäljal?

Ühes paljude teiste küsimustega kutsus ilma-sõda ka selle küsimuse esile, nõudes tungiwalt tema lahendust. See küsimus on päältnäha kauris lihtne, kuid ligemalt waadates ei ole asi mitte nii. Psükoloogiliselt on sel küsimusel väga suur tähtsus, ja kui ta lahendamata wõi walesti lahendatud, võib see sõjaajal väga kurbe tagajärgi anda. Meie sõjawäes on praegu määrustik-kude loomise ajajärk. Seepärast oleks kohane ka selle küsimuse selgitusele asuda ja minewiku kogemuste põhjal õigele otsusele jõuda.

Wäga tähtis on siin, et määrustik roodu ülema ja nooremate ohwitseride kohad lahingus

ära määraks, sest nagu rooduülemal, nii tuleb ka noorematel ohwitseridel lahingus otsekohe-selt sõdurite tegewust juhtida, nendele suusõnalisi käske anda jne. Wene määrustikkude järele pidi ohwitser alati oma roodu eesotsas olema, olgu rännakul wõi lahingus. Iga roodu ruumi seinad olid ilustatud piltidega, kus ohwitser ülestõstetud palja mõõgaga oma roodu ees waenlasele kallale tungib. See oli küll väga ilus pildi pääl näha, kuid lahingu olud ei lubanud mitte pildi järele tegutseda. Lahing nõudis, ümberpöördukt, juba niisugust tegewust, kus sõdurid oma roodu üle-mat wähe nägid.

Sõja algul selgiteti see küsimus küll kaunis hästi, kuid rahuaegne wale jättis siiski kurwad jäljed. Sõdurile oli määrustiku ja piltide abil rahu ajal pähe tuubitud, et ohwitser peab alati tema silmade ees olema; kui aga lahingu olud seda ei lubanud ja sõdur ohwitseri ei näinud, hakkas ta loomulikult arwama, et ohwitser on arg ja peidab end kusagil. Seega kadus ka usaldus ohwitseride wastu. Usaldust alalhoida püüdes kaotasid paljud ohwitserid kasutult oma elu. Sõdur ei suutnud arusaada, et roodu ülemal on wõimata ahelikus iga üksiku sõduri tegewust juhtida. Kes Wene sõjawäes teenis ilmasõja ajal, mäletab wäga hästi pilte, kus lahingust kümned mehed ära jooksid, ja kui nende käest küsiti, kuhu nad jooksewad, oli alaline wastus: „Meid purusteti, rooduülem jooksis ära, siin oli äraandmisega tegemist“. Tõepoolest aga rooduülem, kes pidi olema ärajooksnud, wõitles wahwasti waenlase wastu ühes paremate meestega.

Statistilised andmed näitawad, et, wõrreldes teiste riikide wägedega, Wene wäes riwist wälj langenud ohwitseride protsent kõige suurem oli. Niisuguste kurbade nähtustest põhjuseks ei olnud mitte ainult käesolewa küsimuse wale selgitus, waid ka paljud teised asjaolud.

Nüüdse aja lahingu tingimused on niiwõrd keerulised, et wõimata on neid ette näha. Seepärast peab määrustik rooduülemale andma wabaduse. Rooduülem ei pea lahingu ajal oma tegewuses määrustiku eeskirjadega kitsendatud olema. Nüüdisaja lahing ei nõua enam, et rooduülem peab olema iga sõduri silmade ees. Iga sõdur peab aga tundma rooduülemat juhtiwat waimu enda juures. Rooduülemat koht peab olema sääal, kus tema juuresolekut olukord kõige rohkem nõuab ja kust tal wõimalik on kõige paremini oma roodu tegewust juhtida ja waenlase tegewust näha. Niisugune waade ei tekkinud alles ilmasõjas, waid oli juba kaua aega olemas. Kõik paremad sõjawäe juhid ei kitsendanud nende ülemate tegewust, kes lahingus wahenditult sõdurite tegewust juhtisid. Wäga iseloomuliselt walgustab seda küsimust major Löwenstern, kirjeldades Marchfeldi lahingut 5. juulil 1809. a.

Löwenstern oli Napoleoni wastane. Ta sõdis Wene wägedes Napoleoni wastu 1812 — 1815 a. Sellest wõime järeldada, et tema kirjeldus kaunis õiglane on. Wähemalt ilmaaegseid kiidulaule wist ta Napoleonile ei laula.

Major Löwenstern komandeeriti Wene keisri poolt Napoleoni staapi. Ta oli sääal Marchfeldi ja Wagrami lahingute ajal. Ta kirjeldab esimest lahingut järgmiselt:

„Hommiikul, 5. juulil, sõitsime Lobause ja säääl wasakule Donau kaldale. Missuguseid sõjawägesid meie siin küll ei näinud! Pääle prantslaste olid siin weel portugaalased, saksid, würtemberglased, baierlased, Dalmaatia korpused ja Itaalia asekuninga armee. Kõik see kogunes mitmelt maalt, kaugelt ja ligidalt, ruttu ja pikkamisi. Kuid kõik ilmusid määratud tunniks. Kõik olid walmis, hästi warustatud ja wahwad. Sellest imestamiswäärilisest sõjakunsti hiiglateosest saab ainult see aru, kes teab, missugust hõõrumist sünnitab niisugune masin kui armee. Weel 5. juuli õöl algas jõest üleminek. Öö oli nii wihmane ja tormine, nagu seda kõige wanemadki sõjamehed ei mäletanud. Sellest hoolimata tegutses üleskeeratud masin: rohkem kui 80 suur-tükilööri hundasid ja mõirgasid Esslingi sihis. Tormi hulmuse ja wihma lagina all tõmmati sillad Donau harust üle, Enzersdorfi ja Müllersteini wahel. Wara hommiku algasid wäed jõest üleminekut. Kõige esiti läksid üle 40.000 meest, nende järele tulid tihedad massid. Lahing algas wäiksel widewikul. Kell 7 oli kindlusest Lobau juures mööda mindud, kell 8 oli Enzersdorf ära wõetud, ehk teda küll wahwalt kaitsti. Nordmann ja Klenau, kes juhatasid austerlaste eelwägesid, olid sunnitud taganema pääjõudude juurde. Meie läksime ka õnnelikult jõest üle ja otsisime silmadega seda, kes oli selle tegewuse hingeks. Sääal ta läks, tõsine, wajkne, kuid rõõmus. Tagajärjed, mis ta enda ümber nägi, pidid teda rõõmustama: jõest üleminek sünnis õnnelikult, hirmsas wägede tungis oli hiilgaw kord, arwutud massid liikusid tema tahte järele, ta wiis neid kui niiti mööda. Imerahulikud paistsid ta näojooned nii paljude ärritetute keskel. Tema näost paistis ainult üks sügaw ja muutumatu mõte. Kui ta hakkas kõnelema, kätega shestikuleerides, jäi ta nagu ikkagi muutumatuks. Ma wõrdlesin teda kaardimängijaga, kellel on rahuldamatata iha mängimiseks, kel käes piiramata rahasummad, kes mõtleb: „Wiimane kaart jääb ikkagi minu jaoks ja järelikult ka wõit. Ajutine kaotus pole kaotus“. Niisugune mõte paistis tema karmist näost. Adjutantid lendasid edasi ja tagasi. Ilmusid isegi Davou'st ja Masséna. Napoleon kõneles nendega paar minutit, mispääle nad oma kohale ruttasid. Ka Napoleon ise ruttas minema kahe bereitori ja Berthier' saatel. Ta kihutas kiires galopis, et oma wägede positsioone waadata ja käske anda tegewuse jatkamiseks“.

Edasi kirjutab Löwenstern:

„Meie leidsime keisri ühe kingu otsast Raasdorfi ligidal. Ta tuli hobuse seljast maha, pani käed selja taha ja waatles ümbruses olewat

maastikku. Poolteise ehk kahe suurtüki laskekaugusel liikusid sõjawägede massid. Nende järele läksid uued. Masina rattad olid matemaatilise täpäälsusega käima pandud. Meister seisib ja ootas nende tegewuse lõppu. Kui ta mitte ei waadelnud pikksilma läbi, siis noppis ta maast rohtu ehk lillesid ja eraldas nende küljest lehekesi ehk nuusutas tubakat. Ja siis pani ta jällegi käed selja taha“.

Järgneb pikk lahingu käigu kirjeldus :

„Napoleon, nähes et Davou'st kolonnid juba mööda jõudsid, ruttas kohe suurtükiwäe juurde ja hüüdis: „Toute—l'artillerie en avant!“ (Kõik suurtükiwägi ette!). Siin oli mul juhuse näha, kui ekslik oli nende arwamine, kas katsusid tema isiklikku wahwust wähenendada. Juhatades isiklikult kõige kaardisuurtükiwäe (60 suurtükki) tegewust, näidates temale suuna ja positsioone, oli ta sunnitud mõne aja austerlaste kange tule all olema. Temal oli õige wäejuhi wahwus. Ta läks alati sinna, kust ta kõike wõis näha. Ta süwenes — nagu suurte wäehulkade juht teisiti olla ei wõigi — täiesti oma eesmärgi saawutamisse, wähe tähelepannes waenlase kuule ja ümbritsewat hädaohtu. Kui tarwis oli saawutada kõrgemat eesmärki, siis ei hoidnud teda tagasi kõige suuremgi hädaoht. Külma wereliselt ja osawõtmatult waatas ta päält, kuidas langesid tema ümber inimesed ja hobused waenlase kuulide ja pommide all. See ei liigutanud teda sugugi. Ta ei kaotanud oma eesmärki silmist... Napoleon täiendas seda suurtükiwäge weel 40 suurtükiga reserwist ja andis kõigi nende 100 suurtüki tegewuse juhtimise kindraladjutant Lauristoni kätte.“

Kui lahing oli lõppenud ja Napoleoni wäed hakkasid purustatud austerlasi taga ajama, kirjeldab Löwenstern Napoleoni isiklikku tegewust järgmiselt :

„Napoleon käskis üles seada oma Türgi telgi. Ta tuli hobuse seljast maha, mamelük laotas rohu pääle wäikse waiba. Keiser heitis waiba pääle pikali. Warjuks kuuma päikese kiirte wastu (aeg oli kella 2 — 3 wahel) tehti trummidest püramiid ja 4 grenadeeri asusid woodi ümber, et keegi tema pääle ei astuks. Ministrid, kindralid ja ohwitserid woodi ümber waikisid. Keiser uinus silmapilguks, kuid ärateti minuti pärast, sest oli toodud wangistetud Austria polkownik. Napoleon ajas enese istukile ja kõneles

kaunis kawa wangiga. Siis tõusis ta püsti, waatles weel kord oma edasitungiwat wäge ja läks telki tagasi. Warsti ilmus ka Davou'st Wagrami lahingu wõidu teatega. Palju kindralid, polkownikuid ja adjutante kogus telgi ümber. Minu tutawad tõmbasid mind ka nende hulka. Rõõmsalt kõneldi päewa sündmustest, naerdi, naljateti, nagu ei oleks wäejuhti olnudki nende keskel“.

* * *

Sellest lühikesest kirjeldusest näeme, kui wähe Napoleon hoolis oma isiklikust hädaohust siis, kui tarwis oli eesmärgile jõuda. Sääl kus seisukord kriitiliseks muutus, oli tema ise juhiks; kus aga asjad hästi arenesid, ei olnud teda näha, kuid igauks tundis tema juhtiwat kätt.

Kui wõtame Napoleoni sõjakäigu Itaalias ehk Suworowi sõjakäigu üle Alpide, siis leiame igal pool, et mõlemad juhid olid alati säääl, kus seisukord kriitiliseks hakkas muutuma. Ka ilma sõda annab meile palju näitusi, kus ülema isiklik ilmumine seisukorra päästis.

Iseenesestki mõista on praegusel ajal kõrgematel wäejuhtidel lahingus wõimata sõdureid wäheneditult juhtida, sest lahingut peetakse nüüd pikal ironiil. Polgu, bataljoni ja roodu tegewusraioon on weel inimese waate piirkonnas, seepärast on ka nende osade juhtide koht säääl, kust nad näewad kõike seda, mis sünnib nende alluwate wäeosade piirkonnas lahingu ajal.

Minewiku kogemuste põhjal tulewikku ette nähes, peab määrustik nende ülematele, kes otsekohe lahingus sõdureid juhatawad (polgu, bataljoni ja roodu ülematele) kohawaliku wabaduse jätma. Määrustikus peab olema selgesti öeldud, et ülema koht on säääl, kust ta oma wäeosa tegewust kõige paremini näeb, kust ta kõige paremini oma wäeosa tegewust wõib juhtida ja kust ta, kui seisukord kusagil kriitiliseks muutub, isiklikult juurde wõib rutata tarwilikkude korralduste tegemiseks. Ühtlasi peab ülem oma seisukohalt ka waenlase tegewust silmaspidada wõima.

Kui määrustik annab meile niisugused juhtnõõrid, kui sõdur on kaswatatud niisugustes waadetes ja kui ülemad niisugustel alustel lahingus tegutsewad, siis wist küll ei teki arusaamatusi wäejuhi koha küsimuses.

L.

Soomusrongi ja lendmasina koostöötamisest.

Meie ajal ei ole wist enam kahtlust selles, et batarei lahingus, kui mitte just alati, siis õige sa-gedasti abilisena lendmasinat wajab. Luure suurtükiwäele, mis seisab pääasjalikult märkide leidmises ja nende pildistamises, siis weel tule korrigeerimine paljudel tähtsatel juhtumistel, ise-äranis liikuwate märkide tulistamisel — see kõik on lendmasina ülesandeks. Niisugune lendma-sina ja suurtükiwäe koostöötamine leidis laiali-semat tarwitamist suures ilmasõjas ja ei ole seega meie suurtükiwäelastele enam uudis. Kui meie tegelikult sel alal weel passiwsed oleme olnud, siis küll paljude mõjuwate takistuste pärast. Kunagi aga ei tohiks arwamist tekkida, nagu ei tahetaks meil sel alal midagi teha. Igatahes saame õige pea sellest passiwsusest lahti.

Tekib küsimus, kas soomusrong ei peaks la-hingus lendmasinat kasutama? Mina ei ole kül-lalt asjatundja soomusrongi tegewuse alal, kuid need ettekujutused ja teadmised, mis mul olemas, lubawad seda küsimust jaatawalt lahendada. Waadeldes seda küsimust üldiselt, näen, et esi-mene asi, mis /sunnib soomusrongi lendmasinat tarwitama, on batarei. Ja kui batareis raskemad suurtükid ei puudu, siis suureneb see wajadus weel rohkem. Üldiselt kujuneks siin koostööta-mine samasuguseks, nagu wäljabatareide juures, wast ainult mõnede iseäraldustega. Suurtükkide kahewõitlust soomusrongide wahel suudaks laia-liselt toetada lendmasin, korrigeerides tuld alati manöwerdawa waenlase rongi pihta. Tabada waenlase rongi olulisemaid osasid — eestkätt wedureid — on kaunis raske asi; kuid osaw korrigeeriija lendmasinalt wõib ka siin märki ta-bada. Olles waenlase rongi kohal ja andes tea-teid tule tabawuse üle, wõib lendmasin raskemaid pomme pilduda, et wigastada waenlase rongi ehk lõhkuda raudtee liini.

Soomusrongi dessantosade töö oleks kahtle-mata kergendetud, kui luure korral mõningad teised ülesanded lendmasina pääle pandaks. Näituseks, kui tuleb dessantosol wõitlusse astuda, wõib lendmasin omalt poolt kaasa aidata, kuigi mitte väga mõjuwalt, kuid siiski abi on abi.

Üks walusamatest küsimustest soomusrongile on liini korrasoleku küsimus. Kuid ka kõige paremal tahtmisel ei wõi lennuk liini korrasoleku eest wastutust enda pääle wõtta, sest salajased wigastused (rööbaste lahtiwõtmine, lõhkeained liini ehk sildade all) jääwad ikkagi nägematuks. Kui aga soomusrongil on wajadus waenlase punktis liini pääl rööpaid laiali pilduda wõi jaa-

mas pöördeid lõhkuda, siis teeb lendmasin selle töö ära, ilma et rongil tarwis oleks kardetawat liini mööda edasi minna. Jällegi abi, kuigi wäikene,

Kokkuwõttes saaksime palju andmeid wäite kasuks, et soomusrong lahingus lennukit tingi-mata wajab. On õige wähe andmeid, mis seda wajadust eitaks.

Lennuki tähtsamaks ülesandeks jääks muidugi luure ja tule korrigeerimine. Rongi ja lennuki wahel peab alatine side olema: olles õhus, peab lennuk otsekohe teateid andma rongile ja ümber-pöördult. Kõrwalekaldumisi sellest nõudest olla ei wõi, muidu poleks tagajärg produktiivne. Sidewahendiks on muidugi raadio, s. o. sädete-legraafi saate-ja wastuwõttejaamad rongi ning len-nuki pääl. Et rongil alati liikuda tuleb, ei wõi siin juttu olla teistsugusest sidesüsteemist, mis ehk lihtsam oleks. Soomusrongil raadiojaama sisseseada ja tegewuseks korras hoida on kergem kui wäljabatareil, sest rongil on oma wool ole-mas, on ka kohane ruum. Ka ei puudu rongil mõni tarwilik eriteadlane.

Loomulikult tuleks siis ka sädetelegrafiste soetada. Et koostöötamine häid tagajärgi an-naks, peab waatleja igakülgsest informeeritud olema rongi ettewõtetest ja tegewusest. Soowi-taw on, et waatlejad oleksid nimelt soomusrongi ohwitseridest ja et igal rongil oleks niisuguseid ohwitseri tarwiline arw.

Tagajärjerikka töö saawutamiseks on tarwis mõningaid ettewalmistusi teha. Wõib olla, pais-tawad need ettewalmistused rasketena, kui aga tõsiselt waadata, siis ei ole need raskused mitte suured. Kõigist raskustest saadakse üle, kui aga on tahtejõudu. Sellest jõust pole meil seni puudu olnud. Loodetawasti ei puudu see jõud meil ka tulewikus.

Oma lühikese mõtteawaldusega tahtsin weidi asja õhutada. Kuidas see asi tehniliselt kujuneb ja kui suures ulatuses, see poleks praegu tähtis. Ka ei wõiks seda siinkõne alla wõtta, sest üksik-asjaline korraldus ei kuulu enam awalikkuse piirkonda.

Need mõtted tahaksid olla tõukeks soomus-rongide ja lennuwäe koostöötamise loomiseks üldise kasu ning tehnilise arenemise otstarbel. Pääle selle on asjal weel teine hää külg: mõle-mad wäeliigid õpiksid siis teineteist tundma, ja see aitaks kaasa kaine arusaamise ja ühinemise süwendamiseks. Loodetawasti pole enam kauge mäe taga aeg, kus sel alal tööle wõime asuda.

A. Steinberg.

Narwa lahing 20. nowembril 1700. aastal.

Nagu ajaloost teada, oli juba wanal ajal Narwa linn kohaks, mille ümber kibedaid lahinguid löödi. XVII aastasaja lõpul ja XVIII aastasaja algul olid Narwa müürid toleaeegsele Baltimaad walitsewale rahwale — rootslastele — tähtsaks rajakindluseks wenelaste wastu, kes sihikindlalt püüdsid Balti mere kallastele tungida. Paarsada aastat tagasi peeti Narwa all sama tähtsat lahingut, nagu hiljuti meie wabadussõja ajal — sama waenlasega, kellel siis sama eesmärk oli, mis nüüdki: Eestimaad ja ühes sellega Balti merd omandada. Wabadussõja lahingud Narwa linna all on küll wist kõigile tuntud. Tahan lugejaid ühe tähtsama lahinguga tutvustada, mis minewikus Narwa all löödi.

Enne kui lahingu kirjeldusele asuda, tutvustan lühidalt selle lahingu eelsündmustega. Noor energiline keiser Peeter kawatses juba mitu aastat sõjakäiku Baltimaade wastu, et, merekallaid kättesaadades, tarwilikku kaubaühendust wäljamaaga luua. Tema otsustas Türgi sõda lõpetada, et siis ühes Poola ja Daaniga tugewa ja kuulsa Rootsi wastu wõitlust alata.

8. augustil 1700 tehakse Wene ja Türgi wahel rahu. Samal päewal annab Peeter käsu Nowgorodis olewatele wägedele Baltimaa piiridele liikuda ja 19. augustil saadab ta Rootsi kuningale wormiliku sõjakuulutuse. Moskwa kremli, n. n. „Sängi trepil“, pannakse üles järgmine manifest: „Rootsi kuninga mitmete ülekohtuste tegude pärast, iseäranis aga selle eest, et keiserliku läbisõidu ajal Riias elanikkude poolt igasuguseid takistusi ja pahandusi ettetulnud, — käsen sõjawäele feldmarshal ja admiral Golowini juhatusel minna sõjaga Rootsi linnade wastu.“

Sõjaplaan Rootsi wastu seisis järgmises: wenelased pidid Ishorasse, Karjalasse, Jngerisse ja Põhja-Eestisse tungima; poolakad — Liiwimaale ja Lõuna-Eestimaale; daanlased — Holsteini hertsogiriiki.

18-aastasele sõjakale Rootsi kuningale Kaarel XII-le pakub uus sõda suurt huwi. Oma waenlaste rohkuse üle ta kõguni rõõmustab. Kardetawamaks nende seast peab Kaarel Daani kuningat, kes oma armeega Holsteini piiridesse sisse tunginud. Suwel 1700. a. tuleb Kaarel 20.000 mehelise armeega ootamata Daanimaale ning, Daani kuninga ja tema sõjawäe äraolekul, ilmub Kopenhaageni alla. Daanlased andsid alla, tegid 8. augustil wõitjaga rahu, ütlesid endid Wene-Poola lepingust lahti, tunnistasid Holsteini rippumatuse ja maksid Rootsile suure rahalise kontributsiooni.

Kui Kaarel XII teada saab, et wenelased Narwa linna sisse piiranud, otsustab tema Narwa kaitsjatele kiirelt appi rutata. Poolakaid, kes ühes Saksi korpusega 27. septembril Kokenhuseni lossi waldasid, jätab tema esialgselt, saatuse hoolde. August II sai Rootsi armee lähenemisest Balti kallastele teada ja ei wõtnud mingisuguseid otsustawaid samme oma senise lõpueesmärgi — Riia linna wastu ette, waid taganes Leedumaale.

Nüüd jääb Rootsile ainult üks waenlane järele — Peeter, kes wahe pääl Narwa alla jõudis.

1. oktoobril mahutab Kaarel oma wäed Karlshafenis laewadele. Ise sõidab sõjalaewaga „Westmanland“, keda admiral C. Ankerstjerna juhib. Temaga ühes olid kindral-leitnant Rõnschiöld, leitnant Otto Wrangell 60 trabandiga (ihukaitsewägi kuulsamatest Rootsi perekondadest). Tormiliste ilmade tõttu jõuab Kaarel alles 6. oktoob. Pärnu alla.

Baltlaste rõõm oli ülisuur, kui nad Rootsi kuninga tulekust teada said. Liiwimaa hingas jälle kergemalt. Elanikud ja esitajad ülikoolist, kes juba üle aasta Pärnus wiibisid, tulid rõõmu ja tänukõnedega kuningale sadamas wastu. Kaarel jäi 8 päewaks Pärnu — seni kui kõik laewad kohale jõudsid, sõjawägi laewadelt õnnelikult maale tuli ja ennast linnas weidi wälja puhkas.

Esimene sõnum, mida kuningas Pärnus kuulis, oli teade wenelaste tagajärjeta tormijooksudest Narwa kantside pääle ja Peetri plaan Narwat lõpulikult ümberpiirata ning siis teiste wägedega Rakwere mahapõletada ja Tallinna alla tulla. Sellepärast sai kindral Welling käsu Rakwere linna kaitsta ja sääl järeltulewatele kuningale pääjõududele korterit leida. Ooberst Schlippenbach saadeti Tartu sihis wälja, et ühes ooberst Skytte'ga wenelaste liikumist Pihkwa järwe piirkonnas ning poolakate tegewust Kokenhuseni sihis terawalt silmas pidada. Schlippenbachil läks warsti korda Peipsi järwel 12 lotja laske- ja toidumoonaga wenelastelt ära wõtta.

Pärnust liikus Kaarel Tallinna, kuhu ta 26. oktoobril jõudis. Päew enne seda tallinlased walmistasid suure auga kuningat wastu wõtta; walitud esitajad ootasid teda wäljaspool linna Pärnu maanteel. Oli sügisene wihmane ilm. Asjata oli ootamine: kell 10 õhtu, läbimärjad ja külmetanud, tuld linna tagasi. Kui esitajad teisel päewal hommiku wara turuplatsile kokku tulid, et uuesti kuningale wastu minna, kuuldusid linna wallidelt rootslaste sõjahüüded, ja kuningas kind-

ral Ronschiöldi saatel ratsutas Toompää lossi. Kohe ilmusid linna walitsuse esitajad, ja linnapäa ulatas kuningale kullatud linna wõtme, mille Kaarel aga tagasi andis öeldes: „Hoidke ta enda käes; ma ei tea ühtegi, kes suudaks teda kindlamini kaitsta kui teie ise“.

Tallinnast ruttas Kaarel wähearwuliste kaastlastega Narwa alla. Osa Rootsi wäest ei suutnud weel järele, teine osa oli Ba'timaad mööda laiali. 13.000 rootslast oli üleüldse Liiwi-ja Eestimaa, ja ainult 8.000 mehega astus Rootsi kuningas Narwa poole teele.

Nagu juba tähendatud, keiser Peetri sõjakäigu eesmängiks oli kõige päält Narwa kindlus—see Põhja-Eestimaa wõti. Seda kaitses 2,000-ne Rootsi garnison, wahwa ja wilund komandandiga ooberst Horn'iga eesotsas. Garnisoniga liitusid 4 000 sõjariistus linna elanikku. Narwa kindluses oli 400 mitmekaliibrilist suurtükki ning toiduaineid määramata aja päle.

22. augustil hakkasid Wene wäed Moskwast Narwa poole liikuma. Narwa alla wõis ilmuda, juurde arwatud irreguläär jalg-ning ratsawägi, kuni 80.000 meest (mõnede andmete järele 60.000 meest. Peetri päewaraamatu järele piirasid Narwat ainult 45.000 meest). Suurtükiwägi saadeti Moskwast, Nowgorodist ja Pihkwast ning oli õige mitmekesine; mortiiRID, haubitsad, suurtükid; kaliibrilid—3 kuni 40 naelani. Suurtükiwäel oli kaasas 12.000 puuda püssirohtu, 5.000 puuda tina, 6.000 raudkuuli, 12.000 pommi ja 11,500 käsigranaati.

Peeter, suurtükiwäe roodu kapteni aus liikus oma teed ühes kaardiwäe Preobrashenski polguga.

Esimesena oma sõjawäe osaga ilmus Narwa alla Nowgorodi kuberner würst Trubetskoi.

Esheloonide päralejõudmise järele asusid Wene wäed wasakule Naroowa jõe kaldale laagrisse, järk-järgult sirbina Narwa kindlust sissepiirates, tiibadega toetades jõkke. Wene wägede liin ulatas 7 werstani. Kogu Wene wägede wõimupiirides olewast ümbruskonnast hoiti eemale.

Kui wenelased teada said, et Rootsi kuningas oma sõjawäega Pärnus maale tulnud ja Narwale appi tuleb, ehitasid nemad oma kindlustatud laagri rinde läände seljatagusega kindluse poole. Lõpulikult said Wene wäed järgmiselt paigutatud: paremal tiival seisid Preobrashenski ja Semjonowski kaardiwäe polgud ühes kindral Golowini diwiisiga; keskpaika asus würst Trubetskoi oma wäeosaga, temast wasakule kindral Weyde diwiis ning äärmisel pahemal tiival Sheremetjewi ratsawägi.

Septembrikuu lõpul jõudis Peeter ise Narwa alla. Ühes temaga tulid mitmed wäljamaa ohwitserid, soovitetud Poola kuninga poolt kui osawad insenerid ja suurtükiwäelased. Narwa kindluse piiramise tööde juhatajaks nimeteti kindral-insener Allart. Ülemjuhataja kohale reko-mandeeris Poola kuningas hertsog de-Czoy't, kes ka Narwa alla ilmus.

Oma sõjawäed läbisõites, tutvustas Peeter end hoolsasi kindlust ümbritsewa maastikuga ja kõikide juurdepääsu teedega. Ühel hommikul leidis kindral Allart keiser Peetri wälja päält, paber ja pliiats käes,—Peeter joonistas paberile kindluse osasid. Peetri enda juhatusel alusteti n. n. kontrwallatsioon-ja circumwallatsioonliinid. Esimene pidi wenelasi kaitsma Narwale appitõtawate Kaarel XII wägede eest, teisest ehiteti kindluse piiramise töid Narwa poole.

Weel esimestel päewadel näitasid piiramistööde tagajärjed, et wenelased sugugi ei wõinud kindlad olla oma juhtide-wäljamaalaste päle. Wiimased arwustasid teineteise töid, kuid ise ei suutnud midagi ära teha. Peeter pidi ise batारेisid paigutama, walwama kindluse ehituste ja batारेide warustamise järele ning ise tuld juhatama. Wene mitmekesine suurtükiwägi, pärast pikka teed Moskwast Narwa alla, oli wäga halwas seisukorras. Laskemoona ja suurtükkide kaliibrilid ei passinud kokku; materjaalosa oli äärmiselt halwatud. Narwa kindluse müüride lõhkumiseks ei olnud küllalt kuule ega rohtu.

Sügis oli käes. Hakkas külma sügiswihma sadama; ilmad muutusid ikka halwemaks, teed ikka läbipääsematuks; toiduainete ja laske-moona juurdewedu wenelastele jäi seisma. Halb toitmine kutsus wägedes mitmed haigused ellu. Ainult Peetri energia jõudis korda alal hoida. Wenelaste kuulide all töötas Peeter kaewikuis kõrwuti oma soldatitega, ise igal pool tööd juhtides. Tema wõttis tarwitusele kõik abinõud, et oma noores wäes waimu alal hoida. Peetri ettepanek Narwa komandandile kapituleerida ei annud tagajärgi. Selle ettepaneku päle wastas ooberst Horn pilkawalt, sest ta lootis warsti abi saada ning oli kindel oma garnisoni päle. Waatamata selle päle, et Wene polgud Narwat ja Iwanlinna kindluse rõngana sisse olid piiranud ning sinna üle 3000 pommi lasknud ja kaks korda Narwa päle tormi jooksnud, — kaitses linna garnison end kangekaelselt. Wenelased kaotasid kahe pääletungimise ajal ligi 2500 meest surnutena. Kui garnisoniga kurjaga hakkama ei saadud, siis lasti linna nooli, mille külge olid seotud kirjad, nõudmisega alla anda—

ühed meelitawad, teised ahwardawad. Ühed kui teised ei awaldanud kindla garnisoni pääle mingit mõju.

Piiramistööd polnud kaugeltki weel lõpul, kui wenelaste seas teade laiuli lagunes, et Rootsi kuningas tõttab Narwale appi. Kuulujuttude kindlakstegemiseks saadeti wenelaste poolt Tallinna maanteed mööda tugew ratsa luurajate salk Sheremetjewi juhatusel. 26. oktoobril, 6000-se ratsawäega wälja astudes, liikus Sheremetjew takistamata ligi sada wersta lääne poole ja saatis wäiksemad maakuulajate salgad Tartu, Pärnu ja Tallinna sihtides wälja. Pea juhtus paar wäikest kokkupõrget Rootsi salkadega kindral Wellingi wäeosast, kusjuures wenelased wangidelt teada said, et Rakweres oodatakse Rootsi kuningat 30 000-se armeega.

Selle asemel et kohapääl waenlase jõudude lähenemist äraoodata ja tema edaspidiste samude järele walwata, pööras Sheremetjew tagasi Pühajõe juurde, mis Narwast ligi 40 wersta kaugel, kuhu Rootsi kuninga armee järeltulekuni pidama jäi.

Kaarel XII lähenes Narwale Tallinna maanteed mööda. Tema kolonnid wenisid halbade teede tõttu õige pikale. Pääle ühinemist Rakweres osadega, mis Rootsist ja Soomest pärale jõudnud ning waremini Riia sibil wäljasaadetud kindral Wellingi wäesa'gaga, oli Rootsi kuningal 21 bataljoni jalgwäge, 46 eskadroni ratsawäge ja 38 suurtükki.

(Järgneb.)

Sõjalised teated.

Ameerika Ühisriikide ratsawäe organisatsioon.

(Artikli „Ratsawäe tähtsusest nüüdisaja sõjas“ juurde „Sõdur“ № 9. 1922.)

(Squad) — 8 ratsanikku 1 al. ohw.
(Section) — 2 squad — 2 al. ohw., 16 ratsanikku.

Meie rühm. (Platoon) — 2 section — 1 leitnant ehk ohw. asetäitja, 4 al ohw., 32 ratsanikku.

Meie eskadron (Troop) — 3 ehk 4 platooni — 1 kapten, 3 ehk 4 leitnanti, 12 ehk 16 alam. ohw., 96 ehk 128 ratsanikku.

Meie diwisjon (Squadron) — grupp 2—4 trooli 1 majori juhatusel, (plaatoone 3) 2 ehk 4 kaptenit, 6 ehk 16 leitnanti, 24 ehk 64 alam. ohw., 192 ehk 512 ratsanik.
(Regiment) — 3 synadroni, 1 troop kuulipd. à 4 kuulipd.

1 polkownik, 1 alampolkownik, 3 majorit, 6—12 kaptenit, 18—48 leitn., 72—192 al. ohw., 576 — 1536 ratsanikku.

(Brigade) — taktiline üksus — 3 regimenti, 3 troopi kuulipild. — 12 kp.

1 brigaadikindral kindralstaabist, 3 polkownikut, 3 alam-polkownikut, 9 majorit, 18—36 kaptenit, 54—144 leitnanti, 216—576 alam. ohw., 1728 — 4608 ratsanikku.

Diwisjon. — 1 kindralstaabi kindralmajor, 3 brigaadi ratsawäe G, M (kindralstaabi haridusega).

Administratiivne ja taktiline üksus. 9 polkownikut, 9 al. polkownikut, 27 majorit, 54—108 kaptenit, 162—432 leitnanti, 648—1728 alam. ohw., 5184—13824 ratsanikku.

1 ratsa suurtükipolk,
1 ratsa inseneri bataljon,
1 ratsa side bataljon,
1 awiatsiooni eskadrill,
1 laskemoona park.
1 konwoi intendatuurile ja liikuwatele toitlusladudele,
1 inseneriwäe rong,
1 sanitarrong liikuwate laatsarettidega iga polgu jaoks.

Luik.

Wastutaw toimetaja : Kindralstaabi polkownik N. Reek.
Wäljaandja : Kindralstaabi Walitsus.